

אשכולות

כִּלְאוֹן הַלְבוּשׁ לֹא תִלְמִידֵי יְשִׁיבַת כְּרֵם בִּיבְנָה

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדוויכט בן הרה"ח רבי ישראל אלעזר זצ"ל

פרשת ויקהל
גליון 289 | כ"א אדר תשע"ד
(שנה שמינית)
כניסת שבת 17:10
מוצ"ש 18:10

השבת והמשכן

ר' אמיתי משעלי

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה יקוק לעשות אתם: ששת ימים תעשה מלאכה ובליום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליקנות כל העשה בו מלאכה יומת: ויאמר משה... קחו מאתכם תרומה ליקנות כל נדיב לבו וביאה את תרומת יקנות זהב וכסף ונחשת".

יש לשאול מה הקשר בין מצות שבת לציווי עשיית המשכן?
רש"י כתב: "ששת ימים הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת".

וכתבו המפרשים (אבן עזרא ורשב"ם) שזהו פשט הפסוק ש"תעשה מלאכה" היינו מלאכת המשכן. והיטיב להסביר זאת הכלי יקר: "כל עיקר מצוה זו היתה לצוות על מלאכת המשכן שיתעסקו בו כל ששת ימי המעשה ובליום השביעי לא יתעסקו בו כי אין משכן דוחה שבת, והיו כאן שני דברים, אחת לצוות על מעשה המשכן, השניה שלא יתעסקו בו בשבת. ומה שנאמר תיעשה 'מלאכה' לפי שכל עיקר ציווי זה היה על הבאת הנדבה כי גם זה נקרא מלאכה כמו שלמדו חז"ל (שבת צו, ע"ב) מן פסוק 'איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה' וכתוב 'ויכלא העם מהביא', אם כן הבאת הנדבה מרשות לרשות נקראת מלאכה ועל אותה מלאכה אמר 'תיעשה' כי לא היה יכול לומר תעשה מלאכה דרך ציווי שהרי הדבר הניתן מצד הנדבה אינו ציווי וחובה אלא כל איש אשר נדבו לבו יתן מעצמו לכך נאמר תיעשה מלאכה מעצמה משמע, ובליום השביעי שבת לה' ואסור בו גם הבאת הנדבה מרשות לרשות".

אם כן מדובר פה על מלאכת המשכן. אך מדוע באמת אין לבנות את המשכן בשבת?
עמד על כך האלשיך הקדוש:

"ושמא תאמרו הלא קל וחומר הדברים, אם פקוח נפש וכיוצא בו על ספק שמא על ידי כך יעבוד את ה' ויתקרב אליו נדחה שבת, וגם ברית מילה אינה רק מצוה אחת הגורמת התקרבות בצד מה אליו יתברך דוחה שבת, משכן שכביכול את הקדוש ברוך הוא אנו לוקחים שידור בינינו על אחת כמה וכמה שידחה שבת מפניו? על כן אמר אלה הדברים וכו', לומר הביטו וראו כי אין ראוי לחלל שבת על מלאכת המשכן כי הלא המשכן וכל כליו בהעשותם אין בהם קדושה עד יוקם המשכן על מכונו ותשרה עליו שכניה, נמצא שאין מעשה המשכן רק הכנה אל דבר שאחר העשותו יהא קדש. אמנם השבת אין צריך לומר שהוא עצמו קדש כי אם שגם יריק וישפיע בנו קדש היא נפש יתירה הנשפעת בנו מאתו".

אם כן כל מטרת המלאכות שבמשכן הן שתשרה השכינה במעשי ידינו וכמ"ש בריש פרשת תרומה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ובדרך להשראת השכינה הכללית שתגיע בסוף הבניה יש גם השראת שכניה כל שבת ושבת, ואם כן משמע שגם ההשראה של כל שבת היא תלויה וקשורה קשר אדוק עם המעשים של כל השבוע, שכיוון שבנו את המשכן בקדושה וטהרה יצרו בזה כלי קיבול יותר גדול לקרבה האלוקית שבאה אח"כ בשבתות ובהקמת המשכן הסופית.

ובמסכת שבת (מט, ע"ב): "הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי? אמר להו רבי חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן... אין חייבין אלא על מלאכה שיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו - ואתם לא תזרעו, הם קצרו - ואתם לא תקצרו, הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה - ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות". כלומר התורה אומרת לנו להתבונן ב-לט מלאכות שבמשכן ואת אותן מלאכות בדיוק לא לעשות לרשות. ויש לשאול מדוע נלמדו ה-לט מלאכות דווקא מהמשכן? לפי הדברים לעיל יש כאן לימוד גדול אלינו, שאחרי שהתורה מראה לנו מה הסדר הנכון של העבודה במשכן שהוא בניה ויצירה של האדם בשביל שתשרה שכניה במעשי ידיו, מצוה אותנו התורה לחיות את חיינו, ששה ימים לעשות מלאכה בדיוק כמו ה-לט מלאכות שהיו במשכן ואז מגיעה שבת, האדם שובת, ממליך את ה' עליו, ואז שורה השכינה במעשי ידיו של כל השבוע לפי השתדלותו לעבוד בקדושה ועל פי מצוות הלא תעשה והעשה שיש בתורה.

יסוד זה מובא גם בהלכה. כתוב ברמ"א אורח חיים הלכות שבת סימן רצה: "ואומרים (במוצ"ש) ויהי נועם וסדר קדושה באריכות, כדי לאחר סדר קדושה שאז חוזרים רשעים לגיהנם (טור). ובזמן שאין אומרים ויהי נועם... אין אומרים סדר קדושה".

ומסביר המנהג ברורה: "**סדר קדושה** - דויהי נועם שייך למלאכת המשכן שבו ברח משה לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן (שאמר פסוק זה והתפלל שתשרה השכינה, שזהו 'נועם ה', על מעשי ידיהם) ועי"ז שרתה שכניה וזהו שמסמיכין פסוק ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ולכן בזמן שאין אומרים ויהי נועם אין אומרים ממילא כל סדר קדושה [ט"]".

המשנ"ב הסביר את הקשר בין הפסוק "ויהי נועם" לבין "ואתה קדוש", אך מדוע זה קשור למוצ"ש? אלא שבסעיף קטן הקודם הסביר את פסק הרמ"א שהאשכנזים לא אומרים "ויהי נועם" אם חל יו"ט באמצע השבוע "דבעינן שכל השבוע יהיה ראוי למלאכה משום דכתיב בו **ומעשה ידיו כוננה עלינו** וגו' ". וכפי שאמר לפני כן בפסוק זה ברח משה את ישראל שתשרה השכינה ("נועם ה") על מעשי ידיהם בבניית המשכן, ולכן גם אנחנו רוצים שתשרה השכינה במעשי ידינו של כל השבוע ולכן צריך ששה ימים של מלאכה (והספרדים נחלקו רק בנקודה של 6 ימים שאפשר גם בפחות אך העקרון נשאר), ולכן אומרים זאת במוצ"ש כדי שהשכינה ששרתה בשבת האחרונה תלווה אותנו לכל השבוע, ואף יותר מכך, שכיוון שאנו ניצבים בפתיחתו של שבוע חדש אנו מתפללים ע"פ פסוק זה שנוכל בשבוע הקרוב ליישם את העניין הזה של עבודת קודש של ששה ימים שלמים כמו שכתוב "**ששת ימים** תיעשה מלאכה... ושכך ישרה הקב"ה את "נועם ה" על מעשי ידינו בשבת שתבוא עלינו לטובה.

ישיבת כרם

ביבנה

שולחת את

תנחומיה למרדכי

דצקובסקי (ג') לרגל

פטירת אחיו.

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

הרב אורי בצלאל פישר

יצחק זיטר

ובתענית שאסורין לא משמע כן, דהא לראב"י פשיטא דלעולם אסור בראשון דהא לדידיה גם המגילה קורין בראשון לכתחילה... עכ"ל.

איברא, שגם לנדון זה התייחס הרב שלמ"ת, וכתב (בתחילת דבריו ס'): "ולכאורה י"ל הא דלענין משתה ושמחה שוין היינו דאם עשו משתה ושמחה בראשון א"צ לעשות בשני, וכמ"ש לענין סדר פרשיות, **אלא דזה ליתא**, דאי מפרשינן הכי היכי קאמר ואיבע"א לעולם רשב"ג וכו', דאכתי תיקשי ממשתה ושמחה, אלא ע"כ הא דדייקין לענין משתה ושמחה זו"ז שוין היינו דנוהג בשתייהם וכמו לענין הספד ותענית". ע"כ. ונראה דכוונתו לדחות סברת השפ"א הנ"ל, שהעושה משתה ושמחה בראשון נפטר מלעשות בשני.

אגב אורחא, ראיתי בקונטרס שירת הלוי לגרמ"מ שולזינגר (סי' א) שכתב, דלכאורה לא שייך כלל להוכיח שיש להרבות שמחה גם באדר ראשון מהא דלא תנן "שמחה" במשנה במגילה (בהשוואה בין אדר לאדר"ט), דשמא המשנה אינה סוברת כלל את מימרת האמוראים משמיה דרב שיש להרבות שמחה בחודש אדר, שהרי אין לזה מקור מהתנאים.

אמנם הדיוק שכתבו התוס' כדעת ה"ש נוהגין" נכון הוא, שמנהגם היה לעשות "משתה ושמחה" ב"ד אדר ראשון, ומצות משתה ושמחה נכתבה במגילה עצמה כאחת ממצוות הפורים, ולזה שפיר יש ראייה, מדקאמר במתני' אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, מכלל דלענין משתה ושמחה זה זה שוין, ופשוט (ועכ"פ התוס' דחו זאת מדברי הגמ' כנ"ל).

להלכה, כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ג): "ושני הימים (י"ד וט"ו) אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני". אמנם בטור סוף או"ח (סי' תרצ"ג) כתב: "יום י"ד וט"ו שבאדר הראשון **מותרים** בהספד ותענית", והיא דעת הרא"ש (פ"ק דמגילה סי' ז). ואח"כ הביא הדעה החולקת: "ובסהמ"צ כתב שאסורין בהספד ותענית בכל השנים אף על פי שלא קראו המגילה, וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל, וכן כתב הרי"ף ז"ל **שצריך להרבות בו בסעודה ב"ד**, אבל בט"ו כתב שאין צריך להרבות בו בסעודה".

ובשו"ע (שם) פסק מרן: "יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלים על פניהם, ואין אומרים מזמור וענן ה' ביום צרה, ואסור בהספד ותענית; אבל שאר דברים אין נוהגים בהם; וי"א דאף בהספד ותענית מותרים". וכתב הרמ"א: "המנהג כסברא הראשונה. וי"א **שחייב להרבות במשתה ושמחה ב"ד** שבאדר ראשון (טור בשם הרי"ף) ואין נוהגין כן, מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים; ו'טוב לב משתה תמיד' (משל טו, טו) (הגהות מיימוניות בשם סמ"ק)". ע"כ.

ובבאר היטב (סק"ב) ציין לדברי הגמ"י המובא בב"י, דדוקא ב"ד אדר ראשון יש נוהגים להרבות בסעודה, אך בט"ו בו לא, וטעמא משום דאמר תלמודא (מגילה שם) אין בין י"ד שבאדר הראשון וכו' ולא הזכיר ט"ו. אך סיים בב"י שם דשמא נקט יום י"ד משום שהוא עיקר.

ועל דברי מור"ם שהביא האי קרא 'וטוב לב משתה תמיד', כתב הרב ט"ז (סק"ב) "ושפיר מסיים רמ"א כאן וטוב לב משתה תמיד". ובשער תשובה (סק"ב) ביאר: "נ"ל שלפי שרצה לסיים בדבר טוב ודבר בעתו נקט לישנא מעליא דקרא לצחות, 'וטוב לב', דהיינו שטוב שיעשה בב' האדרים משתה **אפשר שזה כוונת הט"ז** מה שכתב ושפיר מסיים הרמ"א כו', וכוונתו כמ"ש".

ועיין בספר פרי צדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין (שמות ל"ד אדר) שביאר בט"ו עניין זה, וכן את הפסוק שהביא הרמ"א, והאריך בזה גם בליקוטי מאמרים (עמ' קמב-קמד), ונטה קו שם לומר שאין עניין שמחה באדר ראשון, וז"ל: "אבל באמת עיקר ההתגלות הוא על ידי מקרא מגילה, ומגילה לשון התגלות, וממילא כשאין מקרא מגילה לא שייך שמחה, **וכן כשאין מתנות לאביונים לא שייך משתה דקרא** שיתן גם לאביון מסעודתו וכדאיתא בזוהר", וכמ"ש בכתב סופר הנ"ל. וע"ש עוד במ"ש ע"פ סוד.

וראיתי להגר"ע יוסף זצ"ל שכתב (חזו"ע פורים עמ' ריא), שכוונת הרמ"א בהביאו פסוק זה, לרמוז על חובת לימוד ההלכה, וכדרשת רבא בב"ב (קמ"ה ע"ב): "אמר רבי זירא אמר רב, מאי דכתיב: 'כל ימי עני רעים'? זה בעל גמרא, 'וטוב לב משתה תמיד' - זה בעל משנה. **רבא אמר איפכא**". וביאר רשב"ם בשיטת רבא: "כל ימי עני רעים" זה בעל משנה, שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו, ועוד, שכאשר משניות חולקות זו על זו אינו יכול לתרץ. לעומתו, 'וטוב

שאלה: גרסינן בתענית (כט ע"א): "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס אדר מרבין בשמחה". ושם (ע"ב): "אמר רב פפא: הלכך, בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי - לישתמיט מיניה באב דרעי מזליה, ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה". יש לדון בשנה מעוברת, כגון שנה זו, האם רבינו השמחה שייך אף באדר ראשון או רק באדר שני, בו אנו חוגגים את חג הפורים על כל מצוותיו? ודבר פשוט הוא שלא באתי להכריע בעניין זה, אלא רק להציע את הסוגיא והשיטות, והרי שולחן והרי בשר וכו', זה החלי בעזה"ת.

תשובה: תנן במגילה (ו ע"ב): "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה, ומתנות לאביונים". וכוונת המשנה על יום י"ד וט"ו באדר. ובפשטות משמע, ששאר דברים שייכים גם באדר ראשון. ובגמ' שם איתא: "הא לענין סדר פרשיות זה זה שוין. מני מתניתין... אי תנא קמא קשיא מתנות, אי רבי אליעזר ברבי יוסי - קשיא נמי מקרא מגילה. אי רבן שמעון בן גמליאל - קשיא סדר פרשיות! ...ואי בעית אימא: לעולם רבן שמעון בן גמליאל היא, ומתניתין חסורי מיחסרה, והכי קתני: אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לארבעה עשר שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות, הא לענין הספד ותענית - זה זה שוין. ואילו סדר פרשיות לא מיירי. אמר רבי חייה בר אבין אמר רבי יוחנן: **הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי**. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו: 'בכל שנה ושנה'. רבי אליעזר ברבי יוסי סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט - אף כאן אדר הסמוך לשבט, ורבן שמעון בן גמליאל סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן - אף כאן אדר הסמוך לניסן". ע"כ.

ובתוס' שם (ד"ה ור"א ב"ר יוסי) כתבו: "**ויש שנוהגין לעשות ימי משתה ושמחה בארבעה עשר ובחמשה עשר של אדר הראשון**, וריהטא דמתניתין נמי משמע כן, מדקאמר אלא מקרא מגילה בלבד ומתנות עניים, **מכלל דלענין משתה ושמחה זה זה שוין**, ולא נהירא, דהא אמרין בגמרא הא לענין הספד ותענית זה זה שוין, מכלל דשמחה ומשתה ליכא, דע"כ לא תליא הא בהא, דאי תליא הא בהא לאשמעינן דמשתה ושמחה נהגו בהו וממילא נאסר בהספד, דהא הימים האמורים במגילת תענית האסורים בהספד אין בהן משתה ושמחה. **וכן הלכה, שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון**".

והנה בעיקר דברי התוס' לכאורה צ"ע, שהנוהגין לעשות משתה ושמחה ב"ד וט"ו של אדר"י דייקו כמנהגם מלשון המשנה וכו"ל, ומאי דר' התוס' דייקו להיפך מדברי הגמ' "הא לענין הספד ותענית זה זה שוין", וא"כ קשים שני הדיוקים אהדדי, ומהא ליכא למשמע מינה.

וראיתי בשו"ת כתב סופר (י"ד סי' קלו) שהזכיר סתירה זו, אך קודם לכן הביא דברי הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ז) "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים וכו'". ומזה הוכיח דליכא מצות שמחה באדר ראשון, וז"ל: "והיום ביום טוב פורים קטן אמרתי לפרש על פי דברי רמב"ם הלכות מגילה... היוצא מדבריו, כי עיקר מצות מתנות לאביונים כדי לשמח לבבם של אביונים, ואין שמחה לנותן יותר מזה ממה שמשמח לב אחרים, ולכן מוטב שיעמט בסעודתו ובמתנות לאביונים הגדולות שמחתו עי"ה, וכי כן מדקתני במתני' אין בין אדר ראשון לאדר שני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים, **ממילא נשמע דליכא מצות שמחה באדר ראשון, דאם היה מצוה בשמחה ומשתה היה חייב ביותר במתנות לאביונים שהיא השמחה הגדולה יותר**". והוסיף והעלה את הסתירה בין דיוקי התוס', כדברינו הנ"ל: "ולא כדדייקו התוספות ממתניתין דלענין משתה ושמחה זה זה שוין, ומלשון הגמרא הא לענין הספד ותענית זה זה שוין, משמע דדוקא לענין הספד ותענית ולא לענין משתה ושמחה, **וקשה הדיוקים אהדדי**. אבל לדברי הרמב"ם ינחא. ורמב"ם לא כתב מזה כלל, שלא מפורש בגמרא, וממילא נשמע כיון שכתב שאין חיוב במתנות לאביונים כ"ש וקל וחומר שאין חיוב במשתה ושמחה לעצמו". עכ"ל. ולפ"ז אכן צ"ע בדברי התוס'.

וראיתי להרב שלמי תודה (על התוס' הנ"ל) שכתב בקצירת הא'ומר: "ולפי מאי דמסקו דאין צריך לעשות משתה ושמחה בראשון צ"ל דמשתה ושמחה הם בכלל מאי דמתנין מתנות לאביונים וכן משלוח מנות וכמו שכתבנו בהשתא אתיא מתניתין שפיר כרשב"ג ועיין בהר"ן ז"ל". עכ"ל. והמעייין ישר יחזו פנימו, שבא בשורות אלו ליישב את הסתירה הנ"ל בין דיוקי התוס', דלמסקנת התוס' דא"צ לעשות משתה ושמחה באדר ראשון, א"כ צ"ל דמ"ש במשנה "אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים" הוא כולל גם דין משתה ושמחה (ומשלוח מנות), ומיושב שפיר.

ובשפת אמת (על התוס') כתב, שאין נכון לעשות משתה ושמחה ב"ד וט"ו באדר א'. ע"ש שהאריך, ובסו"ד כתב: "ולפ"ז אפשר **דאין נכון לעשות סעודת פורים באדר א', כיון דבדיעבד יצא, א"כ עי"ז פוטר עצמו מסעודת פורים דשני שהיא העיקר**, רק באופן שלא יכוין לפטור מצות סעודת פורים, אכן הרא"ש פי' דהא דבהספד ותענית אסורין בשניהם היינו דוקא אם קראו המגילה גם בראשון ונתעברה השנה ע"ש, אבל לשון הברייתא ושון בהספד

¹ עי' בפמ"ג (א"א סק"א), דדוקא ב"ד אבל לא בט"ו, אף לבני כרכים המוקפים חומה, וכ"כ במ"ב (סק"ד). אמנם בא"ר (סק"ב) כתב דמשמע שיש להרבות אף בט"ו, "וכן משמע במנהגים [סוף מנהג פורים]. אבל לשון רמ"א משמע אבל לא בט"ו. ואפשר שנכלל במה שסיים 'וטוב לב משתה תמיד'. עכ"ל. וע"ע בספר חזון עובדיה פורים (עמ' רי, דיני מצוות שמחת הפורים הערה לה) שנקט כן להלכה שיש לעשות קצת משתה ושמחה ביום פורים קטן ואף בשושן פורים קטן, והביא משו"ת יוסף אומץ יוזפא (סי' תתשו), שירבה בפורים קטן בסעודה ויכוון לשם שמים. ע"ש. וראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' נח) שכתב לתמוה על הפמ"ג הנ"ל, וכתב בשם ספר בירור הלכה שעיקר דברי הרמ"א מחודשים, ודין משתה ושמחה באדר ראשון אינו ברור כ"כ, ועכ"פ ודאי שכוונת הרמ"א לבני עיריות שבח"ל, אך בני הכרכים המוקפים חומה ימומת יהושע בן-נון ירבו בט"ו. וע"ש שהאריך בזה.

² והוסיף שם דברים נפלאים, ומקוצר היריעה לא נתיקם כאן.

לב משתה תמיד, זה בעל הגמרא, שידוע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם ויש בידו כח להורות הלכה למעשה. עכ"ד. ולזה רמז הרמ"א שסיים בפסוק "וטוב לב משתה תמיד", שכל אדם יהיה "בעל גמרא", ילמד ויעמיק בפסקי ההלכות של "אורח חיים" הנדרשים לכל יהודי באשר הוא, שיוכל להבין ולהורות הלכה למעשה, וכבר נענו כולם ואמרו בספ"ק דקידושין (מ. ע"ב) "תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה", וע"י כך לא יכשל באיסורים, וידע לקיים המצוות כהלכתן. וע"ש לגרע"י שהאר"י בענין זה דרכו בקדש, כי ה' הטובה עליו. ודפח"ה.

בהגהות לספר תשב"ץ קטן (סי' קעח) כתב: "מיהו כבר נהגו רבותינו לעשות פורים באדר ראשון בי"ד בו לענין אכילה ושתייה ולעשות סעודה גדולה... וכן היה רגיל רבינו יחיאל מפרי"ש **להרבות בשמחה ובסעודה בארבעה עשר של אדר ראשון** ולהזמין בני אדם עמו, כדמשמע נמי לשון המשנה דאין בין וכו'. מיהו סעודה גדולה א"צ לעשות". והוא בט"ז (סי' תרצ"ז סק"ב) ובשע"ת (שם שם) ובמ"ב (שם סק"ה).

והנה, רש"י בתענית שם (ד"ה משנכנס) כתב, הטהעם שמרבים בשמחה לפי ש"מי נסים היו לישראל, פורים ופסח", ולכאורה מכאן ראיה דדוקא באדר ב' שמצוות הפורים חלות בו, ולא באדר א'. ואכן כך דייק בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' פח), וע"כ כתב שמרבין בשמחה רק באדר שני. וכן כתב הגר"ש וואזנר שליט"א בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קה אות ג) וז"ל: "ובענין משנכנס אדר מרבין בשמחה, **ודאי פטוטה ההלכה רק מאדר ב'**, דהא כתב רש"י תענית כ"ט משנכנס אדר, **ימי נסים** היו לישראל פורים ופסח, וזה באדר ב' דאין בין ראשון לשני אלא מקרא מגילה כפ"ק דמגילה". עכ"ל. ולא זכר שר שכן דייק הריעב"ץ הנ"ל. ואחר זמן ראיתי שהעיר לו כן הגרמ"מ שוליינגר בקונ' שירת הלוי (סי' ב). והוסיף וכתב בשב"ל שם: "ועיין בשפת אמת תענית שם שכתב גורם שמחה באדר ע"י באחד באדר משמיעים על השקלים והתחדשות הקרבנות, וזה ודאי לא היה אלא באדר שני ואכמ"ל". וכן הביאו משמו בקונ' מביית לוי (הל' פורים, שנה מעוברת, אדר ראשון, סעיף א). וכ"כ הגר"ח פלאג' בספרו מועד לכל חי (סי' לא אות נב. מסידור בית עובד דף קעז ע"ב), וכן בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' שא), וכן ראיתי בשם הגרש"ז אויערבאך צ"ל, שמרבים בשמחה דווקא באדר שני.

ומ"מ שבש"ט הלוי שם ציין בסוף דבריו: "אבל אית דמוסיפין שמחה מאדר א', וטוב לב משתה תמיד". ע"כ. וכן ראיתי לכמה אחרונים, שבתאריך המצוין בתשובותיהם כתבו "אדר ראשון **שמרבים בו שמחה**", עיין בשו"ת חתם סופר (ח"ה סי' כ) בסוף התשובה: "ואחתום בהרכה... כאור בקר ליום ג' שנכפל בו כי טוב **א"כ דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה** לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט לפ"ק". ושור"ש שכן דייקו בספר ישועת דניאל (לרב דניאל גולדשמיט: סי' תרפו סעי' א), והגרש"א שטרן במאמר בתוך ספר שנת העבור והלכותיה (חלק בירווי השיטות אות ט) ובספר בירווי חיים (לרב חיים סגל; ח"ג סי' ג).

ובספר בירווי חיים שם הוסיף, שהחת"ס אזיל לשיטתו בהגהותיו למגילה (ו. ע"ב) ובשו"ת (חאו"ח סי' רח, ד"ה ומ"ש דפורים; חו"ד סי' רלג, ד"ה וכבר הארכתי), שכתב שהחייב לעשות זכר לנס הוא מן התורה, וע"כ אסרו בהספד ותענית, אך לא שייך בזה דין דריזין מקדימין, ולכן שאר מצוות הפורים אינן נוהגות אלא באדר השני, ע"ש³. וכן סובר הגר"א בביאוריו לאו"ח (סי' תקסח, סעיף ז).

ודאי שהחת"ס ראה את דברי הרב יעב"ץ, שהרי הביאו במקום אחר (או"ח סי' קס), בתשובה שנתכתב בשנת תקע"ו, והנה בשנת תקפ"ט חתם כנ"ל, שמרבים בשמחה באדר ראשון, ומוכח דלא סבירא ליה לדיוקו של היעב"ץ מדברי רש"י. וכ"כ בקונ' שירת הלוי (סי' ב) בדעת החת"ס. וכן ראיתי לאדמו"ר מליובאוויטש צ"ל בליקוטי שיחות (מועדים - חודש אדר, שער ההלכה, סי' ב: תצוה ז - אדר, אות ד) שיש להרבות בשמחה אף באדר ראשון, וכתב שאין ראיה מדברי רש"י בתענית הנ"ל, ע"ש. ונדפסו דבריו אלו במקומות רבים. ונראה שכן סובר האדמו"ר מאונגוואר, שאף הוא כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' ו) בתחילת מכתבו: "א"ר ח' אדר ראשון **שמרבים בשמחה** ואין שמחה כהתרת הספיקות, התשמ"ט". ועוד לו במק"א (הט"ז סי' לב): "ט"ז לחדש אדר ראשון **שמרבים בשמחה**... התש"ס".

בספר חשוקי חמד (מגילה ו ע"ב) דן הגר"י זילברשטיין אימתי יש להרבות בשמחה, וכתב בשם הגר"ש דבליצקי שדין זה תלוי בב' הדעות שהביא הרמ"א (בסי' תרצז) אם יש להרבות בסעודה בפורים קטן, ובשם חמיו הגר"ש אלישיב כתב, שיש להרבות דווקא באדר שני, ושכן משמע בשו"ת חת"ס (או"ח סי' סג). אך שוב כתב דנראה דלענין שמחה מודה החת"ס שיש גם באדר ראשון ממש"כ בשו"ת שם (ד"ה וברדוש אגדה) וכן הביא את הדיוק מלשונו הנ"ל. ולמסקנא כתב דלחת"ס "אולי" מרבין גם באדר, ונשאר בצ"ע. עכ"ד.

³ אמנם היה נראה דאדרבא, יש להוכיח מדברי החת"ס איפכא, שכתב שם (או"ח סי' רח) בזה"ל: "ואך לפי הנהגה שהנחנו שעכ"פ מדאורייתא מחוייבים לעשות שום זכר לכל הפחות לאוסרו בהספד ותענית, א"כ מחוייבים לעשות מיד באדר הראשון משום אין מעבידין על המצות... אך מה שהוספנו אחרונה מגלה ושמחה ומשלוח מנות אחרונה קובעים ביום המוכרח בשני למיסמך גאולה לגאולה". ומשמע שהשמחה דווקא באדר שני למסמך גאולה לגאולה, ואילו באדר ראשון שייך רק האיסור בהספד ותענית. וצ"ע.

[ולכאורה לפי כל הנ"ל בדעת החת"ס, מוכרח דס"ל שמרבים בשמחה אף באדר ראשון, ואין כאן בית מיחוש]. והנה, מש"כ בשם חמיו שיש להרבות דווקא באדר שני, זה צ"ע, שבקונטרס הליכות והנהגות כתב בשם הגריש"א, שיש מצוה להרבות בשמחה אף באדר ראשון. וכן בדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א ראיתי שמועות סותרות. בספר ישמח ישראל (שם) כתב משמו, שבפשוטו דין שמחה הוא רק באדר שני, ע"ש. מאידך, בדרך שיחה (פרשת מקץ, עמ' קפח) נשאל בענין זה והשיב, שלכתחילה יש להרבות גם באדר ראשון (ודיוקו מדברי הרמ"א, הובא לעיל, שירבה קצת בסעודה בי"ד אד"ר, כדעת המחמירים). ועוד האריך בזה הגר"א שלינגר בשו"ת שואלין ודורשין (ח"ד, סי' מב), והיא לו נד'פסה בספר אלה הם מועדי (פורים, סי' פב), וע"ע בס' שערי ימי הפורים (שער א, פרק א, אות יז-יח).

בס' שקל הקודש הל' קידוה"ח (פ"ד ה"א) הביא דברי החזקוני, שמזל דגים הוא באדר הראשון, ובשני אין מזל, דלא כהלבוש שכתב להיפך. וכתב בספר ברכת אברהם (מגילה ו ע"ב, אות יא) שלפי שיטת החזקוני יש ראיה לשיטת החת"ס שמרבים בשמחה באדר ראשון, שהרי אמרו בגמ' "ולמיצוי נפשיה באדר דבריא מזליה", והמזל הטוב נמצא באדר ראשון דווקא".

ומאידך, בספר נטעי גבריאל (פורים פ"א הערה ג) רצה להוכיח מדברי הלבוש הנ"ל (שמזל דגים רק באדר ב') שיש שמחה רק באדר שני⁵. וכתב בס' ישמח ישראל (ל"ר תנחום דרדק; פ"ב סעי' א הערה 30) דצ"ע ממ"ש ר"א כי-טוב בספר התודעה (פ"ק, חודש אדר, עמ' רמב) שמזל חודש אדר נקרא "דגים" בלשון רבים, לפי שבשנה מעוברת נמצא מזל דגים **בשני חדשי אדר**, ולפ"ז בשני החדשים יש לנהוג בשמחה במדה שווה. וע"ע בספר באר יצחק (עניינים באו"ח, סי' מב).

ועתה, נברך על הפרפרת: ידועים דברי הטור (או"ח סי' תיז) ש"ב חדשי השנה הם כנגד י"ב השבטים. וכתבו בעל הקדושת לוי (פר' תצוה, ד"ה והם נגד) והשפ"א (ליקוטים לחודש אדר) שחודש אדר, שהוא מזל דגים, הוא כנגד יוסף שנמשל לדגים דלא שלטא בהו עינא (ברכות כ ע"ב), כמ"ש "וידגו לרוב בקרב הארץ" (בראשית מה, טז) "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין" (שם שם, כב). והיו ליוסף שני בנים, מנשה ואפרים, שעולים במנין שבטי ישראל, כמ"ש "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", ולכן מעברים השנה דווקא בחודש אדר, כדי שיהיו שני חודשים כנגד שני בני יוסף⁶. עכ"ד.

ובקונטרס בענייני ימי הפורים להגר"ר חנוך קלרנשטיין צ"ל (אות ב) כתב ע"פ דבריהם רמז נפלא לכך שמעברים את השנה באדר, שבפרשת ויחי (בראשית מט, ט), כאשר יוסף הביא את מנשה ואפרים לפני יעקב לברכם, אמר יוסף "בני הם אשר נתן לי א-לקים בזה", והנה המילה "בזה" עולה י"ב בגימטריא, כמבואר באו"ח הקדוש, וא"כ י"ל שרמז כאן יוסף שבנים אלו, מנשה ואפרים, נתן לי אלקים "בזה" – בעבור חודש השנים עשר, הוא חודש אדר, בן מעברים את השנה, וא"כ הוא לפעמים שני חודשים, כנגד שני בני יוסף שנחשבים חלק מי"ב שבטי י-ה, ומספר החודשים בשנה מעוברת מכוון גם כנגדם. והנה, השפ"א ביאר הטעם שמרבין בשמחה בחודש אדר, שהמילה "אדר" היא מלשון דירה – "אדרו בינותים", והיינו שאומר הקב"ה "עשו לי דירה ואשרה שכניתי בתוכם"⁷, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה (פסחים ק"ז ע"א ועוד), ולכן חודש אדר נקבע לחודש שבו מרבים בשמחה. והטעם שדווקא בחודש אדר מבקש הקב"ה להשרות שכנתו בישראל, ביאר השפ"א, לפי שחודש נגד הוא כנגד יוסף הצדיק, ומידתו הייתה שמירת הקדושה בטהרתה, כשעמד נגד כל הנסיונות במצרים, ושמירת הקדושה מביאה לידי שמחה, וע"כ מרבים בשמחה בחודש זה. ולפי האמור לעיל, שחודש אדר ראשון הוא כנגד אחד מבניו של יוסף, א"כ הלכה זו ש"מרבין בשמחה" תחול גם באדר ראשון, כנגד מדת יוסף, שהיא הסיבה להרבות בשמחה. עכת"ד.

אין לנו אלא לסיים בדברי חכמינו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים. ויקוים בנו מהרה מקרא שכתוב (ישעיה נא, ג) "כי נחם ה' ציון נחם כל חרבתיקה וינשם מדבְּרָהּ פְּעֵדוֹ וְעָרְבָתָהּ כִּגְוֹן ה' שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָהּ יִמְצָא כִּהַ תּוֹדֶה וְקוֹל זִמְרָהּ".

⁴ אמנם פשוט הוא שאין לומר לפ"ז דבאדר שני אין להרבות שמחה, כי סו"ס מצוות הפורים נעשות בו.

⁵ אמנם בהלכה שם (ה"א) כתב שנוהגים להרבות גם באדר ראשון, ושיש סוברים רק באדר שני.

⁶ ושור"ש בפרי צדיק לראש חודש אדר ראשון (אות י) שהביא מדברי הקדושת לוי הנ"ל. ובליקוטי מאמרים עמ' צב (תחילת אות טז) כתב שחשב מסבירא דיליה כדברי הקדושת לוי, וא"כ מצא כן בספר קדושת לוי, וכתב ע"ז "וכיונתי לדעת קדושים", ע"ש. וע"ע בפרי צדיק לחנוכה (סוף אות יד) ולפורים (אות ו), וברסיסי לילה (סוף אות מט).

⁷ ובנותן טעם, שבתחילת חודש אדר קוראים פרשת תרומה, בתחילתה נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

קיום מצות משלוח מנות ע"י קבלת משלוח מנות

אלה לבוית

ראש הישיבה, הרב בן ציון אלגאזי שליט"א

כהנאה. ונאמר שם שכן הדין לעניין מקח וממכר. ועל אף שבמצות משלוח מנות צריך הנאה של אכילה ושתייה, בכל זאת כיון שבא על ידי אכילה ושתייה, אז זה מספיק ויוצא ידי חובה. יש לדמות את הדברים למה שהתבאר בפוסקים שלדעת לוי שסובר שבחליפין צריך כליו של מקנה, מועילה הנאת אדם חשוב, שכיון שהנאה באה על ידי כלי, אז נחשב שיש כאן כלי של האדם החשוב. ויש לשאול, האם הדמיון אכן שווה?

ספר "פסקי תשובה" (סימן קמ) רצה לחדש שהשולח מנות לאדם חשוב, יצא האדם חשוב במצות משלוח מנות כיון שנחשב שבכך שהסכים לקבל את המנות, אז האדם החשוב נותן הנאה לזה שנתן לו את המנות. דין זה מבוסס על דברי הגמ' במס' קידושין (ז, ע"א) שם מובא הדין של אדם חשוב. שם התבאר שאשה שנתנה מתנה לאדם חשוב, היא מתקדשת בכך שהאדם החשוב קיבל ממנה את המתנה, שזה נחשב

ויקהל משה - הכח של הקהל

אברהם שלמה זלמן יפה (א')

הצורה אלוה

לא מזדווג עם השבת בעצמו אלא דווקא 'כנסת ישראל' כאשר הם מתכנסים ביחד ובאחדות אז זוכים להזדווג בקדושת השבת. וכן במשכן - התרומה של מחצית השקל - שבה כל אחד ואחד מישראל מביא חצי שקל, בין עשיר בין עני, כל ישראל היו שותפים בבניין המשכן - כך גם מובן שהתיקון של חטא העגל שהיה חטא של יחידים היה ע"י מצוות שכל ישראל משתתפים בכלל.

אנחנו מתקרבים לחג הפורים - ורעיון זה מבואר גם במגילה: כשהמן הרשע רצה לקטרג על היהודים לפני אחשוורוש הוא מתאר אותם כ"מפוזר ומפורד בין העמים" המן ידע שרק כאשר הם מפוזרים ומפורדים - כל יחיד ויחיד לעצמו - הוא יכול להזכיר את עונותיהם של ישראל, ולכן כתוב במדרש שהקב"ה הרשה להמן לקיים את הגזירה. ועל זה כעס מרדכי על אסתר "אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים... ומי יודע אם לעת הזאת הגעת למלכות" - מרדכי אמר לאסתר שזו סיבת הגזרה שכל אחד חושב רק על עצמו ולא על הכלל, והדבר היחיד שיכול לתקן את זה הוא לעשות קהל - לאחד את כלל ישראל - הוא ציווה עליה למסור את נפשה למען כלל ישראל. וכך היא קיבלה את דבריו ושלחה לו בחזרה "לך כנוס את כל היהודים" - הקהל, אחד. וכן גם ההתנגדות של עם ישראל לגזרת המן מתוארת במילים: "נקהלו היהודים ועמדו על נפשם" שעשו אחדות בעם והפכו את הגזרה וכך עמדו על נפשם. ובשל זה תיקנו מרדכי ואסתר שתי מצוות - מתנות לאביונים ומשלוח מנות איש לרעהו כדי לאחד את עם ישראל נגד העם המפוזר ומפורד.

כל יום אנו מתפללים לקבל את ברכת הקב"ה, ובזכות עצמנו לא נוכל לזכות לך לכן אנו מתפללים: "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך" רק כשאנחנו ביחד, כולנו כאחד, נוכל לקבל את ברכת הקב"ה.

כתוב בפרשתנו (שמות לח, א): "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה יקנך לעשות אתם". הפרשה שלנו מתחילה עם מצוות שבת וממשיכה עם מצוות בניין המשכן.

ניתן לשאול מספר שאלות על הפסוקים הללו:

1) מדוע כתוב דווקא פה הלשון "ויקהל משה"? הלא בכל ציווי וציווי הקהיל משה את העדה לצוות להם מה שאמר לו הקב"ה.

2) מדוע כתוב "לעשות אותם" בלשון עשה כשמתארים מצוות לא תעשה של שבת? הלא היה יותר מתאים לכתוב "לשמור אותם" כמו שמבואר בגמרא⁸ כל מקום שנאמר 'השמר' 'פן' 'ואל' - אינו אלא בלא תעשה.

3) הסמיכות של המצוות הללו לחטא העגל רומז שהן באות ככפרה לחטא. מדוע דווקא שבת ובניין המשכן באות ככפרה לחטא?

ה'נתיבות שלום' מתרץ קושיות אלו ע"פ פירושו של ה'נועם אלימלך' על פרשת דברים: הרב אלימלך שואל - איך אנחנו יכולים לקיים מצוות עם אברים שכבר פגמנו אותם עם חטאים רבים - זה כמו לתת יין למלך בכוס פגומה ומלוכלכת? ומתריך - באמת שמצד האדם היחיד הוא לא יכול לעשות מצווה לעצמו באברים שפגם, אבל אם הוא עושה מצווה בשביל הכלל - 'בני ישראל' - אין שייכים החטאים של כל יחיד ויחיד, שהרי נאמר "ועמך כולם צדיקים" - כאשר הקהל ביחד אין להם חטא כי אין חטא של יחיד שייך בכלל הקהל. ועפ"י הרעיון הזה מבואר שלפני כל מצווה אומרים ב'לשם יחוד' את המילים "בשם כל ישראל" שכל מצווה תהיה בשביל כלל ישראל. עפ"י יסוד זה אפשר להסביר את כחה הגדול של תפילה בציבור לעומת תפילת יחיד בכך שהחטאים של כל אחד ואחד לא שייכים בכלל הציבור.

וכן ניתן ליישב קושייתנו - חטא העגל הוא רק חטא של יחידים - שלושת אלפים איש מהערב רב - ולא היה חטא של כל הקהל, וכשמשה ירד מן ההר הוא חידש לבני ישראל את הכח של הכלל ("ויקהל") שלא שייך בו חטאים של יחידים, ובזה נתרצה הקב"ה על חטא העגל.

לפיכך, המעשה הראשון שעשה משה היה להקהיל את העם, לעשות ציבור וקהילה של כל בני ישראל, וזה מה שכתוב "לעשות אותם" - לא קאי על מצוות שבת אלא על "ויקהל משה", משה עשה אותם ציבור וקהילה אחת.

היסוד הנ"ל מסביר גם מדוע מצוות שבת ובניין המשכן הם תיקון לחטא העגל:

מבואר בבראשית רבה - שלא היה בן זוג בשביל השבת ולבסוף כנסת ישראל נהייתה הזוג של שבת, ביאור הדברים הוא - שכל אחד ואחד

⁸ עירובין צו, ע"א ושי"נ